

A II. vatikáni zsinat „kopernikuszi fordulat” az Egyház küldetésében

*Szabó Ferenc SJ előadása a Pábeszéd Házában 2012. február 15-én,
a Faludi Akadémia által szervezett sorozat nyitányaként*

A II. vatikáni zsinat (1962–1965)

Kétségtelen tény, hogy korunk legjelentősebb egyházi eseménye az 1962–65 között megtartott II. vatikáni zsinat volt. Amikor 1959. jan. 25-én XXIII. János pápa (1958–1963) bejelentette, hogy egyetem zsinatot kíván összehívni, még ő maga sem látta pontosan, milyen kérdéseket tárgyalnak meg, merre tart majd, mit eredményez a zsinat. A Szentlélek indítására kitérte az ablakokat, hogy friss levegő áradjon be. Később egyes kritikusok megjegyezték: olyan huzat támadt, amely felforgatta az egyház életét. A második ülésosztály VI. Pál pápa (1963–1978) vezette, és ő fejezte be a zsinati munkákat. Pál pápának, majd II. János Pálnak (1978–2005) kellett szembenéznie a zsinat után kitört válsággal, a „receptió” nehézségeivel, a haladó és konzervatív irányok közti vitákkal.

A zsinat nagy fordulatot, „kopernikuszi fordulatot” hozott a katolikus Egyház életében és küldetésében.¹ Yves Congar domonkos, a zsinati egyháztan egyik előkészítője hangoztatta² : „XII. Pius egyháza – jóllehet e nagytekintélyű pápának szellemi kisugárzása rendkívüli volt – valami hihetetlen képet mutatott, amiről a mai fiataloknak fogalmuk sincs. Róma abban az időben minden területen szigorúan és hatékonyan gyakorolta a szabályozó szerepet, az ellenőrzést: nemcsak a teológiában, amely akkor a római skolasztika volt, hanem a jogrendszer, az erkölcs és a kultúra területein is. Ehhez viszonyítva XXIII. János pápa igen nagy újdonságot hozott. Már magának az új pápának a személyisége is nagyon különbözött elődjétől: XII. Pius arisztokratikus megjelenésű volt, zárkózott; János pápa szegény családból származott, mindig is közel maradt az egyszerű emberekhez. Mihelyt megválasztották, rögtön olyan tetteket hajtott végre, amelyek új stílust jeleztek. Pl. meglátogatta a Regina Coeli börtönt. Kiadta *Pacem in terris* kezdetű körlevelét, amelynek rendkívüli visszhangja lett. Az emberek rögtön érezték, hogy testvérük szól hozzájuk. De főleg legkiemelkedőbb tettét kell említenünk: hamarosan megválasztása után bejelentette, hogy egyetemes zsinatot hív össze. A zsinat megnyitotta az ajtókat és az ablakokat az egyházban. János pápa szót engedett az egyháznak, míg XII. Pius uralkodása alatt lényegében megelégedtek a pápa szavainak visszhangozásával.”

Összesen 21 egyetemes zsinatot tartott a katolikus egyház: az elsőt 325-ben Niceában (Nikaia), az utolsó előtti, a befejezetlen I. vatikáni pedig 1869–70-ben zajlott le. A politikai események miatt félbeszakadt I. Vaticanum a modern tévedésekkel szemben hirdetett ki dogmákat a katolikus hitről és a pápai

¹ Jan Grootaers: *De Vatican II à Jean-Paul II. Le grand tournant de l'Église catholique*. Le Centurion, Paris, 1981.

² 1975 decemberében a *La Croix* című katolikus napilapnak adott interjújában.

primátusról (csalatközhatatlanságról), de nem tudott tárgyalni az egyház mivoltára és életére vonatkozó minden kérdéstről, így pl. a püspöki kollegialitásról.

A zsinat négy ülészaka során összesen *16 dokumentumot* fogalmaztak meg és fogadtak el a zsinati atyák³, akiknek száma 2400–2500 körül mozgott:

Ezek a következők (latin kezdőszavak és rövidítésük)⁴:

4 Konstitúció

Az egyházzól, „*Lumen gentium*” (=LG)

A szent liturgiáról, „*Sacrosanctum Concilium*” (=SC)

Az egyház és a mai világ, „*Gaudium et spes*” (=GS)

Dogmatikai konstitúció az isteni kinyilatkoztatásról „*Dei verbum*” (=DV)

9 Határozat

Az egyház missziós tevékenységéről „*Ad gentes*” (=AG)

A papi szolgálatról és életről „*Presbyterorum ordinis*” (=PO)

A szerzetesi élet korszerű megújításáról „*Perfectae caritatis*” (=PC)

A püspökök lelkipásztori hivatásáról „*Christus Dominus*” (=CD)

A papnevelésről „*Optatam totius*” (=OT)

A világi hívek apostolságáról „*Apostolicam actuositatem*” (=AA)

A keleti katolikus egyházakról „*Orientalium Ecclesiarum*” (=OE)

Az ökumenizmusról „*Unitatis redintegratio*” (=UR)

A tájékoztatási eszközökről „*Inter mirifica*” (=IM)

3 Nyilatkozat

A vallásszabadságról „*Dignitatis humanae*” (=DH)

A keresztény nevelésről „*Gravissimum educationis momentum*” (=GE)

A nem keresztény vallásokról „*Nostra aetate*” (=NE)

³ Lásd Kránitz Mihály (szerk.) : *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai negyven év távlatából 1962–2002*. Szent István Társulat, Bp. 2002. Szövegek kommentárokkal.

⁴ A *konstitúciók* teológiai, vagy egyéb tartós érvényű tanítást tartalmazó okmányok. A *határozatok* gyakorlati jellegű, irányt szabó illetve (belső) fegyelmi vonatkozású döntéseket tartalmazó okmányok. A *nyilatkozatok* a vizsgálódások, kutatások egy-egy szakaszának eredményét kifejtő okmányok (az Egyház belső körén túlmutatnak).- Az *összes* zsinati dokumentum magyar fordítása csak tíz évvel a zsinat befejezése után, 1975-ben jelent meg a Szent István Társulatnál.

A zsinat recepciója

Sokat írtak a világegyházban, hazánkban is⁵ a zsinati *recepcióról*, az elmaradt vagy késlekedő *aggiornamentóról*, korszerűsödésről, illetve arról, hogy a papság és a hívek nem tették magukévá kellőképpen a zsinati tanítást.⁶

Az 1985. nov. 25. – dec. 8. között megtartott rendkívüli püspöki szinódus célkitűzése – II. János Pál szándéka szerint – éppen az volt, hogy „ünnepelje, verifikálja és előmozdítsa” a II. Vatikáni zsinatot”, annak recepcióját.⁷ A szinódusi viták, hozzászólások egyrészt érzékeltették a katolikus egyház zsinat utáni helyzetét, bizonyos *válság* jeleit, másrészt érzékeltetik az átmenetet az első recepciótól a második kritikus fogadtatáshoz. „A zsinatot az Egyház nagy hagyományának folytonosságában kell értelmezni” és „az Egyház ugyanaz marad mindegyik zsinatban”: ez a két normatív kijelentés jellemezte a püspöki szinódus eredményeit. Ladrière szerint a folytonosság egyoldalú hangsúlyozása jelzi a (haladó zsinati szövegek és a szinódusnak a zsinatot előkészítő konzervatív (a Kúria által ellenőrzött) dokumentumai közti távolságot. Nem vették figyelembe a püspökkari konferenciák szinódusra beküldött javaslatait. Ezek közül egyesek jelezték, hogy a zsinati szövegek nem egyszer kompromisszum eredményei voltak, és hogy ezeket egyoldalúan, felületesen értelmezték, kiragadva bizonyos (konzervatív) megállapításokat az összefüggésből.*

A zsinati *esemény* és a közzétett *szövegek* különböző értelmezései fontos szerepet játszottak a recepcióban, továbbá a tekintélyi válság kialakulásában is.

A *kommúnió* (szeretetközösség) fogalmának alkalmazás központi volt a szinódus során. A *Lumen gentium* előszeretettel használta az Egyház meghatározására az „Isten (újszövetségi) népe” bibliai kifejezést (egy egész fejezetet szentelt neki), mert ez dinamikusabb a földön vándorló Egyház jelölésére, mint pl. a Krisztus (titokzatos) Teste. De egyesek bizonyos „politikai” színezetet véltek itt felfedezni, a katolikus egyház „demokratizálódásától való félelmet. Ezért is hangoztatták a kommúniót, és pedig hozzátéve: „hierarchikus” kommúnió (közösség). Az 1985-ös rendkívüli püspöki szinódus tehát új irányvétel a zsinat recepciójában: erősen hangsúlyozza a római Központ (Kúria) tekintélyét elhanyagolva a helyi egyházak vagy részegyházak tapasztalatait, előtérbe emelve a pápai tekintélyt a püspöki kollegialitással szemben.

⁵ A hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején több sorozatban ismertettem a Vatikáni Rádióban a II. vatikáni zsinat tanítását. Erre azért is nagy szükség volt, mivel a kommunista rendszer megnyomorította a magyar katolikus sajtót, könyvkiadást. 1967-ben mindössze két könyv jelent meg a zsinatról: Saád Béla *A zsinat budapesti szemmel* és Vitányi György *A II. vatikáni zsinat* című munkája. Mindkettő meglehetősen „budapesti” látószögből, sőt „békepapi” szemmel mutatta be és értékelte ezt a rendkívüli horderejű egyházi eseményt. *Összes zsinati dokumentum magyar fordítása* pedig csak tíz évvel a zsinat befejezése után, 1975-ben jelent meg a Szent István Társulatnál.

⁶ Fontos tanulmányok a következő kötetekben: G. Albergo – J.-P. Jossua: *La réception de Vatican II*. Éd. du Cerf, Paris 1985; P. Ladrière – R. Luneau: *Le retour des certitudes*. Événements et orthodoxie depuis Vatican II. Centurion, Paris 1987.

⁷ Erről lásd Paul Ladrière lényeglátó írását az előbb említett kötet végén, *Le retour*...300-308.

Téves lenne magának a zsinatnak tulajdonítanunk a válság okozását, ahogy ezt egyes integrista gondolkodók tették. De a másik oldalon – a progresszisták részéről is – elhangzottak túlzott vádak – főleg az utóbbi évtizedben – ti. hogy a „restaurációs” törekvések erősödnek a római egyházban, és a zsinat által meghirdetett „aggiornamento”, korszerűsödés egyre inkább lassul, sőt visszafelé lépünk pl. az ökumenizmus útján; vagy hogy doktrinális téren a modernizmust elfojtó X. Pius integrizmusa kezd érvényesülni. A két szélsőséges irányt két név említésével jelezhetnénk: az integristák Lefebvre érsek magatartását követik, a másik oldalon a progresszisták Hans Küng szélsőséges kritikus álláspontját vallhatják magukénak.⁸

Mi idősebbek átéltük a zsinati megújulással hozott tavaszi lelkesedést, de a három évtizedes egyházi válságot is, amelynek hatásait még ma is érezzük. A pesszimisták a katolicizmus felbomlásáról beszéltek, mások, a derűlátóbbak azt hangoztatták, hogy a növekedés válságáról van szó. Az egyház híveinek szembesülése a modernséggel, illetve az ebből származó válságról van szó. Az egyház híveinek szembesülése a modernséggel, illetve az ebből származó válság nem történhetett meg máról holnapra. A korszakváltások mindig hosszabb időszakaszt igényelnek. Több emberöltő kellett pl. a Trentói zsinat által elrendelt reformok megvalósításához is.

Folytatni a zsinati megújulást!

Tény az, hogy II. János Pál is, miként előtte VI. Pál, szolgálata legfőbb programjának tekinti, hogy megvalósítsa a II. vatikáni zsinat határozatait, hogy kitárja a kapukat Krisztusnak és a világnak is, hogy szembenézzen a modernség kihívásaival és az evangéliumi tanítást aktualizáló zsinat irányelvei szerint igyekezzen megoldást keresni az újabb, egyre bonyolultabb hit- és erkölcsi kérdésekre. Hogy a megoldásokhoz nincsenek receptek, ez természetes. Hogy a mélyreható egyházi válság, amely jórészt a világ kulturális, társadalmi, szellemi válságának függvénye, nem szűnik meg egy emberöltő során, ez is világos azoknak, akik valamiképp figyelik a történelem alakulását.

De a hívő katolikusoknak kötelességük az, hogy keressék a tájékozódást a mai szellemi zűrzavarban, hogy az „aggiornamento”-t (korszerűsödést) a zsinat szándéka és teológiája szerint igyekezzenek megvalósítani, figyelve Róma szavára.⁹

⁸ Erről bővebben Szabó Ferenc: *Napfogyatkozás. Kereszténység és modernség.* Róma, 1991. III. fejelet: „Keresztények a korfordulón. Zsinat és korszerűsödés.”

⁹ Nem kell egyoldalúan hangsúlyozni, hogy a II. Vaticanum *lelkipásztori* volt, kicsinyítve teológiai jelentőségét. Mert ha nem is hirdetett ki ünnepélyesen dogmákat, konstitúcióinak teológiája az egyházi Tanítóhivatal maradó dokumentumai közé kerültek. Persze értelmezésük máig vitatott: a betű szerinti értelmezésen túl figyelni kell a zsinati atyák szándékai, a szövegek genezisére és azok elhelyezésére a teljes zsinati tanításban. VI. Pál a második ülészakot megnyitó híres beszédében a zsinatot „prófétai összejövétel”-nek nevezte, az ő szemlélete is segíthet a szövegek „műfajának” meghatározásában.

II. János Pál pápa 1990. december 20-án, a Bíborosi Kollégium tagjaihoz szólva a II. vatikáni zsinat negyedszázados hatástörténetét méltatta, többek között ezeket mondta: „Ez a történelmi esemény kétségtelenül különleges és gondviselészerű állomást jelent a keresztény közösség útján. A Szentlélektől vezetett Egyház bátran a mai ember elé ment, hogy találkozzék vele: mintegy kézen fogva vezette az evangéliumi üzenet teljesebb megértése és megvalósítása felé. Szükségét érezte annak, hogy a mai emberiséghez könnyebben érthető nyelven szóljon, anélkül azonban, hogy az igazság követelményeiből engedne. Az Egyház főleg tudatosította, hogy mély megújulásra van szüksége, hogy arcán egyre világosabban felragyogjon Krisztus fénye. Ez az állandó törekvés a megújulásra vezérli ma is lépteinket, bár nem nehézségek és fáradság nélkül. De, meg vagyok győződve róla, a növekedésből ered ez a fáradság. Mert az Egyház ezekben az években növekedett missziós öntudatában éppúgy, mint a megtérésre és a megújulásra való elkötelezettségében.”

A pápa ezután – bizonyára Joseph Ratzinger bíboros, a Hittani Kongregáció prefektusa sugallatára – még a zsinat kulcsfogalmára, a *koinoniára* (szeretetközösségre) irányította a figyelmet, hangsúlyozva, hogy ez az Egyház lényegét fejezi ki, a hit közös megvallásától a gyakorlati tanúságtételig, a tanítás átadásától a struktúrák megalkotásáig. Az Egyház – a *Lumen gentium* szerint (4., 9., 23. pontok) – az Atya, a Fiú és a Szentlélek egységéből egybegyűlt nép, látható társaság és kegyelmi valóság, a szeretet egyetemes közössége.

Az 1989/90-es politikai fordulattal, a kommunizmus összeomlásával a volt „szocialista” országokban is új lehetőségek nyíltak, hogy felgyorsítsák a zsinati aggiornamentót. Ezt sürgette a Szentanya első magyarországi útja alkalmával és azóta is, pl. a magyar főpásztorok *ad limina* látogatásakor. Jobban meg kell ismernünk a zsinat tanítását, hiszen csak így lehetséges annak gyakorlati alkalmazása.

Az Egyház és a modern világ

A következőkben azt szeretnénk megmutatni, hogy a zsinati tanítás nem vesztett időszerűségéből: recepciója, kiegyensúlyozott, gyakorlati alkalmazása sürgető feladat. Természetesen, ebben a kis füzetben nem mutathatjuk be a zsinat összes dokumentumát. Figyelmünket *az Egyház és a modern világ viszonyára* összpontosítjuk, így elsősorban a két legfontosabb konstitúció, a *Lumen gentium* és a *Gaudium et spes* főbb tételeit vázoljuk.

A II. vatikáni zsinat alatt Suenens belga bíboros vetette fel azt a gondolatot, hogy az egyetemes zsinat – miután az egyház mivoltát, küldetését és belső életét megvilágította –, forduljon *ad extra*, kifelé, a világ felé, amelyben krisztusi küldetését teljesítenie kell. A zsinati dokumentumok közül az egyik legjelentősebb, a *Gaudium et spes* kezdetű lelkipásztori konstitúció éppen ezt a célt tűzte ki: megvilágítani, miként folytathat párbeszédet az egyház a mai világgal, hogyan

szolgálhatja a világot, és mit kaphat tőle. A kezdetben XIII. szkémának nevezett szövegtervezetet ötször átdolgozták, és közvetlenül a zsinat bezárása előtt, 1965. dec. 7-én szavazták meg végleges szövegét.¹⁰

A *Gaudium et spes* kivételes a zsinati dokumentumok között hosszúságánál fogva is: a Trentói zsinatot kivéve, egymagában hosszabb, mint a korábbi zsinatok valamennyi szövege együtt. Ezzel a dokumentummal megszűnt az egyház és a modern világ ellentétes, ellenséges viszonya: IX. Pius 1864-es *Syllabus*ától és az anatómákat mondó I. vatikáni zsinattól, a modernizmust elítélő 1907-es *Pascendin* és a XII. Pius 1950-es *Humani generis* kezdetű körlevelén át – eljutottunk az őszinte és nyílt párbeszédhez. Mindezt XXIII. János és VI. Pál pápák nyitásának köszönhetjük, akik „rehabilitálták” és meghívták a zsinatra a korábban félreállított vagy gyanúsított haladó teológusokat is. A *Gaudium et spes* szövegét olvasva lépten-nyomon olyan gondolkodók tételeivel találkozunk, mint Henri de Lubac és Teilhard de Chardin jezsuiták, vagy Marie-Dominique Chenu és Yves Congar domonkosok, hogy csak a legnagyobb neveket említsük.

Az okmány ugyan lelkipásztori, de több alapvető dogmatikai tételt is tartalmaz az ember hivatására, a természet és természetfölötti viszonyára, a földi valóságok isteni értelmére vonatkozóan. Bizonyos pontokon visszautal korábban elfogadott dokumentumokra. Így az a híres 22. pont, amelyet II. János Pál pápa már első enciklikájában, a *Redemptor hominis*-ben idézett, és később is többször hivatkozott rá, a jegyzetben utal a *Lumen gentium* fontos 16. pontjára, amelyet az előzőekben ismertettünk. Mindjárt idézzük ezt a fontos szakaszt, hiszen egyrészt ez a kapocs a két konstitúció között, másrészt megfogalmazza, az egyház és a mai világ közötti párbeszéd teológiai alapját.

„Ő (Krisztus) a láthatatlan Isten képmása (Kol 1,15), ő a tökéletes ember (...) Ő, az Isten Fia valamiképpen minden emberrel egyesült, amikor testté lett. (...) A keresztény ember – ez magától értetődik – kénytelen, sőt köteles is, sok gyötrődés közepette küzdeni a rossz ellen, de reményből merített erővel a feltámadás felé menetel, hiszen a húsvéti misztériumban részesedett, és Krisztus misztériumához hasonul. Mindez azonban nemcsak a keresztény hívőre vonatkozik, hanem minden jó szándékú emberre is, akinek szívében láthatatlan módon működik a kegyelem (vö. LG 16). Mivel Krisztus mindenkiért meghalt (vö. Róm 8,32), és mivel az embernek valójában csak egy végső hivatása van, mégpedig az isteni, vállalnunk kell: a Szentlélek mindenkinek módot ad arra – Isten tudja, miképpen –, hogy a húsvét titkában részesedjék” (GS 22).

Ez a teológiai tanítás óriási horderejű (K. Rahner a zsinat egyik legfontosabb tételének tartotta): az egyház és a világ kapcsolata, az üdvösségre szóló egyetemes

¹⁰ Ezt a fontos zsinati okmányt ismertettem, kommentáltam a Vatikáni Rádióban egy sorozatban a zsinat másnapján, 1969-ben, és *Az ember és világa* címmel kiadtam kétszer is Rómában. Tavaly pedig itthon is megjelent a „Máltai Könyvek” sorozatában (Magyar Máltai Szeretetszolgálat, Bp. 2011).

meghívás és az evangelizálás, a más vallásokkal, más keresztényekkel és a nem hívőkkel folytatott párbeszéd, mind-mind új fényben tárul fel. Így oldódik meg az a dilemma is, hogy ha az egyház az üdvösség egyetemes közvetítője, miért lehetséges az üdvösség azok számára, akik – saját hibájukon kívül – nem jutnak el az Evangélium ismeretére, akik, bár nem tagjai az Egyháznak, de követik lelkiismeretük szavát, és készek a teljesebb igazság befogadására.

Az egyház, amelyet bensőséges kapcsolat fűz az emberiséghez, *szolgálni* akarja az embereket, olvassuk mindjárt a konstitúció elején. Krisztus példájára részt akar venni az emberek örömeiben és reménykedéseiben, szorongásában és szenvedésében. Amikor Isten népének hitéről tanúskodik és azt kifejti, *párbeszédet* kezd az emberekkel az alapvető kérdésekről, és az Evangélium fényét vetíti rájuk (1–3). A fejtegetések középpontjában *az ember és nagyszerű hivatása* áll. Hangsúlyozza: a személyt és a közösséget megújítani akaró szándékot Krisztus Lelke vezérli.

Kutatni az idők jeleit

Az egyház kötelességének tartja, hogy vizsgálja *az idők jeleit*, „e nélkül ugyanis nem adhatja meg minden egyes nemzedéknek a korszerű választ az örök emberi kérdésekre az evilági és túlvilági élet értelméről és a kettőnek egymással való összefüggéséről”.

Az idők jelei kifejezés a XIII. szkéma tárgyalásánál teológiai jelentést kapott. (Korábban XXIII. János a zsinatot összehívó bullában és *a Pacem in terris* enciklikában használta.) P. Chenu rámutat arra, hogy az egész lelkipásztori konstitúció a mai valóság elemzésére támaszkodik: az emberi méltóságról, a házasságról, a kultúráról, a társadalmi igazságosságról, vagy a népek szolidaritásáról szóló fejezetek az „idők jeleinek” tanulmányozásából születtek.

P. Congar a zsinat harmadik ülészakáról készített jegyzeteiben¹¹ ezeket írja: „Az »idők jelei« kifejezést hasznosabban meg kell határozni, hiszen bibliai, krisztológiai és eszkatologikus vonatkozásai vannak. De a legfontosabb a kifejezés mögött meghúzódó látásmód. Arról van szó, hogy teljesen elismerjük a világnak, sőt magának az egyháznak a *történetiségét*, az egyházét annyiban; amennyiben a világhoz van kapcsolva (mert különbözik is tőle). A világban végbemenő történések visszhangot keltenek az egyházban, legalább oly módon, hogy kérdéseket intéznek hozzá. Az egyház nem tud mindig mindjárt válaszolni a kérdésekre, legalábbis nincsenek »előre gyártott« és minden szempontból kielégítő »recept-válaszai«. Mindebből pedig az a tanulság, hogy nem elégséges a mindenkori leckének egyszerű ismétlése.”

P. Chenu megjegyzi, hogy a XIII. szkéma kidolgozásakor így határozták meg (teológiailag) az idők jeleit: „Az egyház kutatja az idők jeleit. Az idő ugyanis jel és szó az egyház és az emberek számára, minthogy Isten jelenlétére, vagy sajnós – távollétére utal, valamint az ember többé-kevésbé tudatos Istenhez fordulását jelzi.

¹¹ *Le Concile au jour le jour*, 1965, 84.

Az idő szavában tehát meg kell hallani az Isten szavát, és pedig úgy, hogy a hit fényében tudatosítjuk az emberek mai szükségleteit és nyomorát, hogy ez a megismerés a gyakorlati szeretetre sarkalljon bennünket.”¹²

A GS 11. pontjában olvassuk: „Isten népe hiszi, hogy őt az Úr Lelke... vezérli; ez a hit indítja arra, hogy törekedjék felkutatni, melyek végül is az Isten jelenlétének és szándékainak jelei a kortársakkal együtt átélt eseményekben, igényekben és vágyakozásokban”. A hit fényében vizsgálja azokat az értékeket, amelyeket a mai ember nagyra tart, hogy azokat visszavezesse isteni forrásukhoz.

Amikor leírja a változó és válságon áteső mai világot, a konstitúció kitér a társadalmi (6), a lélektani, erkölcsi és vallási (7) változásokra, majd szól az egyensúlyhiányról (8), az egyetemes közösség megvalósulását akadályozó igazságtalanságokról, a személyek kibontakozását korlátozó anyagelvűségről, illetve a rossz, a szenvedés és a halál erőin diadalmaskodó krisztusi hitről, amely egyedül ad választ az emberi létezés és a történelem végső kérdéseire (9–10).

Az Egyház küldetése a mai világban

XVI. Benedek az új evangelizálást sürgeti az elkereszténytelenedett ún. „nyugati világban”, most különösen is a Hit Évében.

Krisztusi küldetésénél fogva az Egyház legelső küldetése: *hirdetni az Evangéliumot*, és megtérésre szólítani fel az embereket. Továbbá ünnepli a keresztény misztériumokat, hogy a *szentségek* révén, *kegyelemközvetítéssel* lelkileg átalakítsa híveit. De a „külsők” felé is fordul, azok felé is, akik nem tartoznak kifejezetten Krisztus Testéhez, az egyházhoz.

Az egyház *missziós* küldetésével külön foglalkozik az *Ad gentes* kezdetű határozat. Az Egyház és a mai világ kapcsolatával foglalkozó *Gaudium et spes* k. konstitúció 4. fejezete – teológiai-krisztológiai alapokon – összekapcsolja az első és a második teremtést, tehát az újjáteremtést Krisztus Lelke által. Az Egyház megvilágítja Isten misztériumát, arra segíti az embert, hogy személyiségét minél teljesebben kibontakoztassa, feltárja számára az alapvető igazságot, léte értelmét, isteni rendeltetését. Az Isten képmására teremtett és a bűntől megváltott embernek Isten Krisztusban adta meg a végső választ gyötrő végső kérdéseire. „Aki Krisztust, a tökéletes embert hittel követi, az egyre inkább emberré válik.” (41) Ugyanaz az Isten a Megváltó, mint aki Teremtő is, ugyanaz az emberi történelem és az üdvösségtörténet ura, aki által az ember visszanyeri jogos autonómiáját, teljes méltóságát. Isten nem tekinti az embert vetélytársának, hiszen az ő dicsősége az élő ember. (Szent Iréneusz).

A GS 42., 43. és 76. pontjai meghatározzák *az egyház és a politikai közösség* (állam) viszonyát. Hangsúlyozza, hogy az Egyház természeténél és küldetésénél fogva nincs hozzákötve semmilyen kultúrához, semmilyen gazdasági, politikai,

¹² M.-D. Chenu O.P.: „Les signes des temps. Réflexion théologique” in: *Vatican II. L’Église dans le monde de ce temps*. Tome II. „Unam Sanctam”, 65b. Cerf, Paris 1967, 205–209.

társadalmi rendszerhez. A zsinat nagy tisztelettel tekint mindarra, ami igaz, jó és igazságos a különféle emberi intézményekben. Híveit arra inti, hogy ne állítsák szembe hitbeli (vallási) életüket/tevékenységüket a társadalmi/politikai tevékenységgel; igyekezzenek megvalósítani az isteni törvényt a földi társadalomban; ismerjék el a jogos pluralizmust, más hívők más véleményét; keressék az őszinte párbeszédet.

De a zsinati egyház nemcsak adni akar a világnak, nemcsak segítséget kínál fel a keresztények révén, hanem hálával elismeri, hogy segítséget *kap* is a mai világtól (GS 44): „Az Egyház hálás lélekkel tapasztalja azt a sokféle segítséget, amelyet akár a maga közösségében, akár egyes fiainak a személyében kap bármilyen rendű és rangú embertől. Akik előbbre viszik az emberi közösség ügyét a családi, a kulturális, a közgazdasági, valamint a nemzeti és nemzetközi politika élet terén, azok Isten terve szerint nem csekély szolgálatot tesznek az egyházi közösségnek is, amely nem független a kívülről jövő hatásoktól. Sőt, az egyház megvallja, hogy sok hasznot merített és meríthet még ellenségeinek és üldözőinek támadásaiból is.”

A GS 45. pontja a legmélyebb krisztológiai alapra hivatkozik, és visszautal *a Lumen gentium* 1. és 48. pontjaira: „Az egyház, miközben segít a világnak, és maga is sokat kap tőle, arra az egyre törekszik, hogy eljőjjön az Isten országa, és megvalósuljon az egész emberi nem üdvössége. Mindaz a jó pedig, amit Isten népe nyújthat földi vándorlása idején a nagy emberi családnak, abból származik, hogy az egyház »az üdvösség egyetemes sacramentuma« (LG 1 és 48), vagyis feltárja és a jelenben hatékony erővé teszi Isten emberszeretetének misztériumát. Isten Igéje ugyanis, aki által minden lett, maga is testet öltött, hogy mint tökéletes Ember, mindenkit üdvözítsen és egybekapcsolja az egész mindenséget.”

A GS 92. befejező pontja ismételten hangsúlyozza *a párbeszédet* mindenkivel: „Az egyháznak az a küldetése, hogy az egész földkerekségre eljuttassa az Evangélium fényét, és hogy egyazon Lélekben egyesítsen minden embert, bármelyik nemzethez, fajhoz, vagy kultúrához tartozzék is. E küldetés folytán az egyház jele annak a testvériségesek, amely lehetővé teszi és erősíti az őszinte párbeszédet”. Ehhez szükség van az egyházon belüli egyetértésre, a keresztények közös tanúságtételére, az ökumenikus együttműködésre. A cél a világ Isten terve szerinti építése – igazságban és szeretetben. A gyakorlati szeretet tanúságtétele a döntő; erről ismerik fel a keresztényeket, és e szerint ítéli meg majd őket az örök Bíró, mindenek Atyja.

Végekvetkezés

Amit a fentiekben elmondtunk a zsinat tanítása nyomán, annak nagyszerű kommentárját, aktualizálását olvashatjuk XVI. Benedek első és harmadik enciklikájában: *Deus caritas est (Az Isten szeretet) és Caritas in veritate (Szeretet az igazságban)*. Ez utóbbi befejezésében (78. pont) a pápa a valódi,

teljes humanizmust hangsúlyozza Jacques Maritain és Henri de Lubac S.J. nyomán, szemben az ateista humanizmussal:

„Arra kell gondolnunk, hogy mint egyes egyéneknek és közösségeknek az a hivatásunk, hogy Isten gyermekeiként az ő családjához tartozzunk, mert csak akkor leszünk arra is képesek, hogy új gondolkodásmódot teremtsünk, és új erőfeszítéseket tegyünk a valódi és teljes humanizmus szolgálatában, amely megeleveníti a szeretetet, engedi, hogy az igazság vezesse, miközben az egyiket is, a másikat is úgy fogadja, mint Isten maradandó adományát. Az Isten előtti kitárulkozás megnyit minket, hogy ugyancsak nyitottak legyünk a testvéreinkkel és a világgal szemben, és ezt szolidáris és örömteli feladatként éljük meg. Ellentétben áll ezzel az Istennel szembeni ideológiai elzárkózás és a közömbösség ateizmusa, amely megfeledkezik a Teremtőről, és ezzel azt kockáztatja, hogy az emberi értékeket is elfelejti: ez a szemlélet ma Istent a fejlődés legfőbb akadályaként mutatja be. *Az a humanizmus, amely kirekeszti Istent, embertelen humanizmus.* Csak az Abszolútum felé nyitott humanizmus vezethet minket a társadalmi és polgári életformák támogatásában és megvalósításában a struktúrák, az intézmények, a kultúra, az ethosz területén – olyan humanizmus, amelyben oltalmat lelhetünk azzal a veszéllyel szemben, hogy divatok és a pillanat foglyaivá váljunk. (...) *Isten szeretete arra hív minket, hogy mindennel szakítsunk, ami korlátozott és nem végleges; bátorít bennünket, hogy dolgozzunk tovább mindenki javának kereséséért.* (...) Isten adja nekünk az erőt a küzdelemhez, és a közjó szeretetéből viselt szenvedéshez, mert számunkra ő a Minden, a mi legnagyobb reménységünk.”

* A zsinati szövegek hermeneutikájáról (értelmezéséről) lásd Daniel Moulinet cikkét a *La Documentation Catholique* 2483. számában (5 février 2012, 145–148.)